

Fecr Yayınları | Fecr Publications
Yayın No | Publication Number: 861

Kitap Adı: Şa'bî ve İslâm Tarihi Rivayetleri
Book Title: Sha'bi and Narrations of Islamic History

ISBN: 978-625-6123-14-4

Yazar | Author: Mustafa ERDEMİR | orcid.org/0000-0003-1394-0272
Editör | Editor: Ümit ESKİN | orcid.org/0000-0001-7159-836X

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book
Yayın Tarihi | Publication Date: Eylül | September 2024
Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 228

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Sertifika no | Certificate Number: 13178 | ISNI: 0000 0004 4657 1968

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Erdemir, Mustafa
Şa'bî ve İslâm Tarihi Rivayetleri – Ankara: Fecr Yayınları, 2024.
ISBN: 978-625-6123-14-4

1. Din - İslam | Religion - Islam
2. İslam tarihi | Islam History
3. İslam biyografileri | Islamic Biography

Atıf Bilgisi | Cite as: Erdemir, Mustafa. Şa'bî ve İslâm Tarihi Rivayetleri – Ankara: Fecr Yayınları, 2024.

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 • Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ŞA‘BÎ VE İSLÂM TARİHİ RİVAYETLERİ

Mustafa ERDEMİR

Ankara 2024

Yazar Hakkında | About the Author

Mustafa ERDEMİR

1998 yılında Osmaniye'de doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve liseyi Osmaniye'nin Bahçe ilçesinde okuduktan sonra 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazanmıştır. Lisans öğrenimi sırasında sekiz ay süreyle Ürdün'de bulunmuştur. 2021 yılında ilahiyat fakültesinden mezun olmuş ve İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başlamıştır. Yüksek lisans eğitimi devam ederken 2022 yılı Mart ayında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olmuştur. *Şa'bî'nin İslam Tarihi Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirmesi* başlıklı yüksek lisans tezini 2024 yılı Temmuz ayında savunmuştur. Halen Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görev yapmaktadır.

Mustafa ERDEMİR

He was born in Osmaniye in 1998. After completing primary, secondary, and high school education in the Bahçe district of Osmaniye, he entered the Faculty of Theology at Sakarya University in 2016. He spent eight months in Jordan during his undergraduate studies. He graduated from the Faculty of Theology in 2021 and started his master's degree at Istanbul University's Social Sciences Institute, Department of Islamic History. While pursuing his master's degree, he became a research assistant at Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Theology, Department of Islamic History, in March 2022. He defended his master's thesis titled "Identification and Evaluation of Şa'bî's Narrations of Islamic History" in July 2024. He currently works at the Faculty of Theology at Hatay Mustafa Kemal University.

Kitap Hakkında

Şa'bî ve İslâm Tarihi Rivayetleri

İslâm tarihinin bir parçası olan siyere dair ilk belirgin çalışmalar hicrî 1. asırda (623) yapılmıştır. Şa'bî de bu dönemde yaşamış ve naklettiği rivayetler ölçüsünde Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgilenmiştir. Onun bu ilgisi siyer ile sınırlı kalmayıp İslâm tarihinin diğer evreleriyle ilgili de rivayetler nakletmiştir. Bu çalışmada onun İslâm tarihine katkılarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu nedenle belirlenen rivayetler farklı başlıklar altında sınıflandırılıp birtakım değerlendirmelere tâbi tutulmuştur. Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın konusu, amacı, yöntemi ve kaynakları ele alındıktan sonra Şa'bî'nin hayatına dair önemli görülen olaylar, tespit edilen bilgiler ışığında incelenmiştir. Birinci bölümde Şa'bî'nin rivayetlerinde takip ettiği tarih metoduna dair öne çıkan hususlar zikredilmiş, bunlar; Şa'bî'nin isnad kullanımı, vesika kullanımı, şiir kullanımı, tarih kullanımı, mekân kullanımı, âyet kullanımı, fikhî hükümlere yer vermesi, biyografik bilgilere yer vermesi ve evâil literatürüne dair bazı bilgilere yer vermesi gibi başlıklar altında belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde Şa'bî'nin, peygamberler tarihi, câhiliye ve siyer dönemlerine dair naklettiği rivayetlerin muhtevası hakkında bilgi verilmiştir. Bu rivayetlerde gerek görülen yerlerde değerlendirmeler ve açıklamalar yapılmıştır. Mekke dönemi peygamberlik öncesi ve sonrası olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Medine döneminde ise konular kronolojik olarak ele alınarak işlenmiştir. Şa'bî'nin rivayetlerinin büyük bir kısmını bu bölümde yer alan siyer dönemi oluşturmaktadır. Siyer döneminde en çok Medine dönemine ilgi duyduğu görülmüştür. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Hulefâ-yi Râşidîn ve Emevîler dönemine dair rivayetlerinin muhtevası yansıtılmaya çalışılmıştır. Şa'bî'nin Hulefâ-yi Râşidîn döneminde halifelerin göreve gelişleriyle alakalı bilgi verdiği görülmüştür. Özellikle Hz. Ebû Bekir ve

Hz. Ömer döneminde fetihlere dair bilgiler verilmektedir. Hz. Osman ve Hz. Ali döneminde ise iç karışıklıklara odaklanılmıştır. Bunun yanında halifelerin yönetim anlayışlarına dair bilgiler de verilmiştir. Emevîler döneminde ise rivayetlerin gözle görülür bir şekilde azaldığı ve sadece belli başlı konulara dair rivayetlerin nakledildiği görülmüştür. Sonuç olarak Şa'bî'nin siyer sahasında olmasa da İslâm tarihinin başka dönemlerinde eser verdiğini ve bu dönemlerde önemli bir yerinin olduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

İslâm tarihi; Siyer; Câhiliye; Hulefâ-yi Râşidîn; Emevîler; Şa'bî

About the Book

Sha'bī and Narrations Of Islamic History

The initial prominent Works on the biography (sira) of the Prophet Muhammad, which is a part of Islamic history, were conducted in the 10th century of the Hijri calendar (623 CE). Al-Sha'bī lived during this period and was interested in the life of the Prophet Muhammad as reflected in the narrations he transmitted. His interest was not limited to the sira; he also transmitted narrations related to other phases of Islamic history. This study aims to identify his contributions to Islamic history. Therefore, the identified narrations have been classified under various headings and subjected to certain evaluations. The study consists of an introduction and three chapters. After discussing the subject, purpose, method, and sources of the study in the introduction, significant events in al-Sha'bī's life are examined in the light of the identified information. In the first chapter, the prominent aspects of al-Sha'bī's historical method in his narrations are mentioned. These aspects are categorized under headings such as his use of isnad (chains of transmission), documents, poetry, historical context, places, verses, inclusion of jurisprudential rulings, biographical information, and some information related to the early literature (awā'il). The second chapter provides information about the content of al-Sha'bī's narrations concerning the history of the prophets, the pre-Islamic (Jahiliyya) period, and the sira. Evaluations and explanations are made where necessary in these narrations. The Meccan period is examined under two headings: pre-prophethood and post-prophethood. In the Medinan period, the topics are discussed chronologically. A significant portion of al-Sha'bī's narrations in this chapter pertains to the sira period, with a notable focus on the Medinan period. In the third chapter, the content of al-Sha'bī's narrations regarding the Rāshidun Caliphs and the Umayyad period is reflected. It

is observed that al-Sha'bi provided information about the accession of the caliphs during the Rashidin period. Specifically, during the caliphates of Abu Bakr and Umar, information about the conquests is given. During the caliphates of Uthman and Ali, the focus is on, internal conflicts. Additionally, information about the governance styles of the caliphs is provided. In the Umayyad period, it is noted that the number of narrations significantly decreased, with only a few major topics being covered. In conclusion, although al-Sha'bi did not produce works specifically in the sira field, he contributed significantly to other periods of Islamic history, and his place in these periods is deemed important.

Keywords

Islamic history; Sira; Jahiliyya; Rāshidūn Caliphs; Umayyads; al-Sha'bi

ÖN SÖZ

Peygamber Efendimizin hayatıyla ilgili rivayetlerin kuşaktan kuşağa aktarılması, Müslümanların temel uğraş alanlarından birini oluşturmuştur. Bu bağlamda dönemin insanları, İslâm tarihçiliğinin temelini oluşturan siyer ve megâzîye ilgi duymuş ve onun gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen bu ilim dallarının malzemesi hicrî birinci asırda (623) toplanmaya başlanmıştır. Toplanan rivayetler tasnif edilerek müstakil eserler yazılmıştır. Bu durum da siyerin ana hatlarının şekillenmesine katkı sağlamıştır. Dönemin önde gelen âlim şahsiyetlerinden biri olan Şa'bî'nin de naklettiği siyer rivayetleriyle bu katkıda pay sahibi olduğu görülmektedir. Onun naklettiği rivayetler sadece siyerle de sınırlı kalmayıp peygamberler tarihi, câhiliye, Hulefâ-yi Râşidîn ve Emevîler dönemine dair önemli bilgiler içermektedir. İslâm tarihçileri de onun geniş yelpazedeki rivayetlerini eserlerinde kullanmıştır.

Şa'bî'ye İslâm tarihiyle alakalı günümüze ulaşmayan üç eser nisbet edilmektedir. Bunlar fetihler ile alakalı olan *Kitâbü'l-feth* adlı eser, Hz. Osman'ın halife seçilmesi ve şehadeti ile ilgili olan *Kitâbü'ş-şûrâ ve makteli Osmân* adlı eser ve Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen *el-Megâzî* adlı eserdir. Bu eserlerden ilk ikisi klasik kaynaklarda yer alırken *el-Megâzî* adlı eser modern dönem çalışmalarının bazılarında zikredilmiştir. Bu eserle alakalı değerlendirmeler Şa'bî'nin eserlerinin zikredildiği başlıkta ele alınmaktadır.

Şa'bî'nin İslâm tarihindeki konumunun anlaşılması, değerlendirilmesi ve yukarıda değinilen hususlara ışık tutulması amacıyla yapılan bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada rivayetler sened açısından ve gerek görüldüğü yerde muhteva açısından değerlendirilmiştir. Sened ile alakalı değerlendirmeler daha çok birinci bölümde yapılmıştır. Muhteva açısından değer-

lendirmeler ise birinci bölümde yer almakla beraber çoğunlukla ikinci ve üçüncü bölümde yapılmıştır. Ayrıca dönemlerin tamamının ele alınması ve rivayetlerin konu bütünlüğünün olmaması rivayetlerin tamamının değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla ikinci ve üçüncü bölümlerde rivayetlerin muhtevasının yansıtılması hedeflenmiş, gerek görüldüğü yerlerde değerlendirme ve açıklama yoluna gidilmiştir.

Bu çalışmanın olgunlaşmasında yönlendirmelerini ve değerlendirmelerini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ümit Eskin'e, çalışmanın başından sonuna tenkit ve tavsiyelerde bulunan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Topal'a, katkılarından dolayı Prof. Dr. Nurettin Gemici ve Prof. Dr. Gülgün Uyar hocalarıma teşekkür ederim. Arapça ibarelerin anlaşılmasında yardımcı olan Arş. Gör. Salih İşgüzar hocama teşekkürü borç bilirim. Eğitim hayatım boyunca desteğini hep hissettiğim annem ve babama, bu çalışmanın yazılması için bana en uygun ortamı hazırlayıp destekleyen kıymetli eşime teşekkür ederim.

Mustafa ERDEMİR
İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

Kitap Hakkında	5
About the Book	7
ÖN SÖZ	9
TABLolar LİSTESİ	15
KISALTMALAR LİSTESİ	17
GİRİŞ	19
1. Çalışmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi	19
2. Kaynaklar ve Araştırmalar	20
3. Âmir b. Şerâhîl eş-Şa'bî'nin Hayatı	24
3.1. Doğumu ve Kimliği	24
3.2. Soy ve Ailesi	26
3.3. İlmî Şahsiyeti	27
3.4. Hocaları	31
3.5. Talebeleri	32
3.6. Eserleri	33
3.7. Siyasi İlişkileri	34
3.8. Hakkındaki Görüşler	38
3.9. Vefatı	39

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞA'BÎ'NİN İSLÂM TARİHİ RİVAYETLERİNİ NAKLETTİĞİ HOCALARI, BU RİVAYETLERİNİ AKTARAN ÖĞRENCİLERİ VE TAKİP ETTİĞİ USÛL

1. Şa'bî'nin İslâm Tarihi Rivayetlerini Aldığı Hocaları	41
1.1. Mesrûk b. el-Ecda' (ö. 63/683 [?])	42
1.2. Câbir b. Abdullah (ö. 78/697)	42
1.3. Muharrir b. Ebû Hureyre (ö. 100/719)	43
1.4. Berâ b. Âzib (ö. 71/690 [?])	43
1.5. Şa'bî'nin Rivayet Aldığı Diğer Hocaları	44
2. Şa'bî'nin Rivayetlerini Nakleden Öğrencileri	48
2.1. Mücâlid b. Sa'îd el-Hemdânî (ö. 144/761)	48
2.2. Dâvud b. Ebû Hind (ö. 139/757)	49
2.3. İsmâil b. Ebû Hâlid (ö.136/754)	50
2.4. Zekeriyâ b. Ebû Zâide (ö.147/765)	50
2.5. Şa'bî'nin Rivayetlerini Nakleden Diğer Öğrencileri	51
3. İsnad Kullanımı	53

3.1. Tahammül Yolları -----	55
3.2. Telfik -----	56
3.3. Mürsel Rivayetler -----	58
3.4. Münkati' Rivayetler -----	63
3.5. Kaynaksız Rivayet Edilenler -----	68
3.6. Şa'bî'nin İlk Râvi Olduğu Rivayetler -----	69
4. Şa'bî'nin Rivayetlerinin Yer Aldığı Eserler -----	70
5. Vesika Kullanımı -----	74
6. Şiir Kullanımı -----	78
7. Tarih Kullanımı -----	81
8. Mekân Kullanımı -----	83
9. Âyet Kullanımı -----	85
10. Fıkhî Hükümlere Yer Vermesi -----	88
11. Biyografik Bilgiler Vermesi -----	91
12. Şa'bî'nin Evâile Dair Rivayetleri -----	92

İKİNCİ BÖLÜM

ŞA'BÎ'NİN PEYGAMBERLER TARİHİ, CÂHİLİYE VE SİYER DÖNEMİ RİVAYETLERİNİN MUHTEVASI

1. Peygamberler Tarihi -----	95
2. Câhiliye Dönemi -----	98
3. Mekke Dönemi -----	100
3.1. Peygamberlik Öncesi -----	100
3.1.1. Peygamberliğin Müjdelenmesi -----	100
3.2. Peygamberlik Sonrası -----	101
3.2.1. Vahyin Gelişyle Alakalı Rivayetler -----	101
3.2.2. Habeşistan Hicreti -----	104
3.2.3. Ebû Tâlib'in Vefatı -----	106
3.2.4. Cin Gecesi -----	107
3.2.5. Mekke Muâhâtı -----	108
3.2.6. Akabe Biatları -----	108
3.2.7. Hicret -----	109
3.2.8. Ammâr b. Yâsir'in İlk Mescidi İnşa Etmesi -----	111
4. Medine Dönemi -----	112
4.1. Ezanın Teşrii -----	112
4.2. İlk Seriyeye -----	113
4.3. Bedir Savaşı -----	113
4.4. Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın Evlenmesi -----	116
4.5. Uhud Savaşı -----	117

4.6. İfk Hâdisesi -----	121
4.7. Benî Kurayza Gazvesi (5/627) -----	121
4.8. Âs Seriyyesi (6/628) -----	122
4.9. Rıdvân Biatı -----	123
4.10. Kısra'ya İslâm'a Davet Mektubunun Gönderilmesi -----	125
4.11. Hayber'in Fethi -----	126
4.12. Mûte Savaşı (8/629) -----	128
4.13. Zâtüsselâsil Seriyyesi (8/629) -----	129
4.14. Mekke'nin Fethi (8/630) -----	131
4.15. İlâ Hadisesi -----	133
4.16. Ri'ye es-Sühaymî'ye İslâm'a Davet Mektubu Gönderilmesi ve Kuratâ Seriyyesi -----	134
4.17. Kinâne Heyeti -----	134
4.18. Tebük Gazvesi (9/630) -----	135
4.19. Hemdân Heyeti -----	136
4.20. Abdullah b. Übeyy'in Vefatı -----	137
4.21. Müslümanların 9/630 Yılındaki Haccı -----	138
4.22. Necran Heyeti -----	139
4.23. Vedâ Haccı -----	140
4.24. Hz. Peygamber'in Vefatı -----	141
4.25. Hz. Peygamber'in Evlilikleri -----	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞA'BÎ'NİN HULEFÂ-Yİ RÂŞİDİN ve EMEVÎLER DÖNEMİ

RİVAYETLERİNİN MUHTEVASI

1. Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi (11/632-41/661) -----	149
1.1. Hz. Ebû Bekir Dönemi -----	149
1.1.1. Halife Seçilmesi -----	149
1.1.2. İrtidat Olayları -----	150
1.1.3. Hz. Fâtıma'nın Vefatı -----	152
1.1.4. Hz. Ebû Bekir Dönemi Fetihler -----	153
1.1.5. Hz. Ebû Bekir'in Vefatı -----	157
1.2. Hz. Ömer Dönemi -----	158
1.2.1. Halife Seçilmesi -----	158
1.2.2. Cısr (Köprü) Savaşı (13/634) -----	159
1.2.3. Basra'nın Kuruluşu -----	160
1.2.4. Büveyb Savaşı (14/635) -----	162
1.2.5. Kâdisiye Savaşı (15/636) -----	163
1.2.6. Medân'in Fethi (15/636) -----	167

1.2.7. Celûlâ Savaşı (16/637) -----	168
1.2.8. Zeyneb bt. Cahş'ın Vefatı -----	169
1.2.9. Nihâvend Savaşı (21/642) -----	170
1.2.10. Hz. Ömer'in Devlet Yönetimi -----	171
1.2.11. Hz. Ömer'in Vefatı -----	178
1.3. Hz. Osman Dönemi -----	179
1.3.1. Halife Seçilmesi -----	179
1.3.2. Selmân-ı Fârisî'nin Vefatı -----	179
1.3.3. Hz. Osman'ın Şehadeti -----	180
1.4. Hz. Ali Dönemi -----	183
1.4.1. Halife Seçilmesi -----	183
1.4.2. Cemel Vakası (36/656) -----	184
1.4.3. Abdullah b. Abbas'ın Basra Valiliği -----	186
1.4.4. Sıffin Savaşı (37/657) -----	187
1.4.5. Nehrevan Savaşı (38/658) -----	193
1.4.6. Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi -----	194
1.4.7. Hz. Hasan'ın Halife Seçilmesi ve Hilafeti Muâviye'ye Teslim Etmesi -----	195
2. Emevîler Dönemi (41/661-132/750) -----	197
2.1. Muâviye b. Ebû Süfyân Dönemi -----	197
2.1.1. Devlet Yönetimi -----	197
2.2. Yezîd b. Muâviye Dönemi -----	199
2.2.1. Kerbelâ Vakası (61/680) -----	199
2.2.2. Mekke Kuşatması -----	201
2.3. Mervân b. Hakem Dönemi -----	201
2.3.1. Mercirâhit Savaşı (64/684) -----	201
2.4. Abdülmelik b. Mervân Dönemi -----	202
2.4.1. Muhtâr es-Sekaff'nin İsyânı -----	202
2.4.2. Mus'ab b. Zübeyr'in Basra Valiliği ve Muhtâr es-Sekaff'nin Öldürülmesi -----	204
2.5. I. Velîd b. Abdülmelik Dönemi -----	204
2.5.1. Semerkant'ın Fethi (93/711) -----	204
SONUÇ -----	207
KAYNAKÇA -----	211
DİZİN -----	223

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.-----	44
Tablo 2.1.-----	51
Tablo 3.1.-----	60
Tablo 4.1.-----	72

KISALTMALAR LİSTESİ

b.	: Ođlu
bkz.	: Bakınız
BOZİFDER	: Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi
bt.	: Kızı
b.y.	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İbn	: Ođlu
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
tsh.	: Tashih eden
t.y.	: Tarih yok
v.b.	: ve benzeri
v.d.	: ve diđerleri
y.y.	: Yayıncı yok